

վկայականը՝ մէկ վազդով մինչեւ diplômeի կը բարձրացուի, եւ բոլոր դասակցաց մէջն ամենաքաջը, ամենէն զարգացածը կը ներկայացուի, կեղծիք է այս . . . :

3. Կը մնայ ամենամեծ կեղծիքը տեսնել: ցետութիւն մը կը պարզուի, գիտնական նիւթի մը վրայ հակառակութիւն կ'ըլլայ, սուխդ փաստերով կը տապալէ տեսութիւններդ, կ'ոչնչացնէ ապացոյցներդ: Ճարահատեալ՝ ելից ճամբայ մը կը գտնես քրտնաթոր. «Յոյց եւ հաւատացից» կը գոչես. մեծադրուի խրոխտանօք ժամագիր կ'ըլլաւ: Գիտնական սուխդ ի մէջ կը բերէ ինդրած ապացոյցներդ. ընթերցողները կը տեսնեն որ կը պապանձիս ափիւքնան. հարկ է տկարութիւն կամ տգիտութիւն խոստովանել: Բայց կը խուսափես, եւ կը դիմես կեղծիքի: Ծաղրածութիւն, խղկատակութիւն, հտպիտութիւն երեք միջոցներն այն հակառակորդիդ ձեռքերէն ձորկապելու. կ'ընտրես սանցմէ մին եւ կը կարծես թէ յաջողեցար պրծիլ մազապուր: Բայց կեղծ է յոյդդ, եւ սնտո՛ր անձնափտահոութիւնդ: Եւ այս կարգի վիճաբանութեանց շատ ստեպ հետգիտատես կ'ըլլանք մեր լրագրութեան մէջ, ինչպէս վերջին ամսուան թղթակցութեան մէջ յառաջ բերուած «Ցակիտոսական», խղբին մէջ ականատես եղանք:

4. Առողջ գրականութեան սահմաններէն ի բաց վտարելու է ինչ որ կեղծ է, եթէ կ'ուզեն ճշմարիտ հիմանց վրայ հաստատուիլ եւ յառաջանայ: Մարդ չէ այն՝ կ'ըսուի իրաւամբ, որ իւր համոզման հակառակ կը գործէ, բայց երբ՝ պարագայից բերմամբ, չի կրնար մէկն իւր որոշ համոզումը յայտնել, գոնէ պէտք է ուրիշները թակարդի մէջ ձգել, հակառակ համոզում յառաջ բերելով ստոյգ մտքին մէջ: Ժամանակ մը երբ կը ծեծուէր Մ. Խորենացւոյ պատմագրութեան վաւերականութեան խնդիրը, կեղծ հայրենասիրութեամբ բորբոքած՝ այս խնդիրը պաշտպանողներն՝ իբր ոչ հայրենասէրներ անուանարկելով՝ դատը վաստակիլ յուսացողներ ալ եղան: Բայց ի՞նչ եղաւ արդիւնքը. կեղծիքը շուտով յայտնուեցաւ, եւ Մ. Խորենացւոյ պատմութիւնն այնպէս ինչպէս կը ներկայանայ քննական պատմագրութեան առջեւ՝ շնորհունդներն ալ ոչինչ նուազ հայրենասէրներ մնացին քան՝ այս պատմագրութիւնն իբր աւետարանական ճշմարտութիւններ կ'ըլլողները: Կեղծ հայրենասիրութեամբ պատմութեան մը քննադատութիւնը չի կատարուիր. եւ ասոր հետեւունքն այն եղաւ, որ խնդիրն ի կայս մնաց եւ ժամանակէ

մը ի վեր «կը ննջէ», թէպէտ չխախտեցան՝ այս պատմահօր երկերուն ստուգութեան հակառակ յարուցուած հաստատուն փաստերը: Եւ պիտի գայ օր մը որ կեղծն ու անկեղծը՝ իբր ծանծ ու ջրորեն պիտի զատուին իրարմէ:

Գրական կեղծիքը՝ ժանտախտ է գրականութեան: Ժանտախտէ բուժուիլը շատ դժուար է՝ հակառակ շնծակներու գիտնին, աւելի դիւրին է գգուշանալ ժանտախտէ քան բուժուիլ անկէ: Գրական ժանտախտէ ալ բուժուիլ շատ դժուարին է, բայց գգուշանալ՝ շատ աւելի դիւրին:

Երբեմն՝ երբ ազգային կեանքը նկատողութեան առնուած չէր, շարունակ կը բողբոջէր թէ օտար բարքեր կը պատուաստին հայ անհատին վրայ, եւ կը տածուին ու կը փաղաքելին օտարամուտ սովորութիւններ, որոնք կեղծիք յառաջ կը բերէին. հիմայ հարկ է Հայուն ուղղամտութեան առջեւ՝ կանգնուած կեղծ գրականութեան վնասները մատնացոյց ցուցնել, որպէս զի առողջ մնայ գոնէ այն՝ ինչ որ շատ դժուարաւ կը ընդունի ապագային, եթէ բողբոջվին իսկ անհատին չըլլայ անոր հետախորդայ ընդունը: Քիչ շատ սկսած են յաճախել ազգային, իրական կեանքէ առնուած վէպերն ու վիպակները, որով յոյս կրնանք ունենալ թէ օր մը մեր առանին բարքերը պիտի պատկերանան մեր վէպերուն մէջ ալ, եւ օտար կեանքն իբր կեղծութիւն պիտի նետուի գրական հրապարակէն, որուն նպաստել ուղեցիլը այս անգամ՝ մերկապարանոց ցոյց տալով այն՝ մեծ ու փոքր կեղծիքն, որ կը սպառնայ մեր գրականութեան, եւ դժբախտաբար փոքր ի շատէ ճարակ կը գտնէ մեր լրագրութեան մէջ:

ԹԱԹՈՒՆԻ ՎԱՆԱՆԴԱՅԻ

Կ. Պոլիս, 18 Մարտ 1902:

ԱՅԼԵԹԵՆԻՆԵՐ

ՆՈՐ ՀՐԸՑՈՐԴԿԱՌԹԻՆՔ

6. ԵՄԻՃԱՆԱՆ Ա. — Դիւցազնօրէն հայ երիտասարդութեան համար: Փաթիւ 1902: Տպ. «Համալսարան»: 8° էջք՝ 48: Գինն է 1 փր.
7. ԵԱԷ-ՆԱԶԱՆԻԱՅ ԲԺ. ՄԻՄԵՆՈՆ. — Հայ դպրոցի ցուցիք: Մոսկուա 1900: 8° էջք՝ 43: Գինն է 40 փ.
8. ՄԵՆԼԵԱՆ ՄԵՍԻՍ. ԲԷ. — Ընթերցողների ուղարկութեան: Բաթում 1901: Տպ. Ն. Գ. Գոթրսկայան.: 8° էջք ժԲԻՅԵ: Գինն է 10 փ.:

6. Գիշ-ընդերն Հայ երիտասարդութեան համար: Արձակ բանաստեղծութիւն մըն է, յորում բնագահնարպէս (դուրս հանելով Բ. Էրզը Ա. Գոթրսկայան:

